

Poznań, 13. 05. 2020 r.

Prof. UAM dr hab. Kinga Kuszak

Wydział Studiów Edukacyjnych

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Olgi Wysłowskiej

pt. *„Jakość wczesnej opieki, wychowania i edukacji najmłodszych dzieci – uwarunkowania i implikacje”*

przygotowanej na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego

pod kierunkiem naukowym prof. UW dr hab. Małgorzaty Karwowskiej-Struczyk

i promotor pomocniczej dr Pauline Luise Slot prof. Uniwersytetu w Utrechcie

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat XXI wieku w naszym kraju:

- coraz bardziej dostrzega się i eksponuje w szeroko rozumianym dyskursie psychologiczno-pedagogicznym, pedagogicznym, socjologicznym, socjologiczno-pedagogicznym, itp. znaczenie najwcześniejszego etapu rozwoju człowieka jako kluczowego dla dalszego, całozyciowego rozwijania jego wewnętrznego potencjału. Coraz wyraźniej eksponuje się rolę dobrej opieki i edukacji tzn. odpowiadającej potrzebom i możliwościom rozwojowym dziecka we wczesnej fazie życia, podkreśla się znaczenie wczesnej edukacji dla dobrostanu rodzin z małymi dziećmi i dobrego funkcjonowania większych grup społecznych,

- podjęto i zrealizowano kilka znaczących projektów badawczych dotyczących wczesnej opieki, wychowania i edukacji (np. Telka L., Karwowska-Struczyk M. wraz z zespołem, Sadowska K.)
- podjęto udane próby projakościowych zmian w praktyce edukacyjnej w instytucji opieki nad dziećmi do lat trzech w oparciu o wyniki aktualnych doniesień naukowych (np. praktyczna realizacją koncepcji towarzyszenia w rozwoju prof. Lucyny Telki w placówkach w Łodzi),
- zmienia się nastawienie społeczeństwa do wczesnego etapu rozwoju i możliwości jego optymalizacji, o czym świadczy m.in. wzrost liczny dzieci objętych edukacją wczesnodziecięcą w instytucjach opieki nad dziećmi do lat trzech (żłobkach i klubach dziecięcych).

Oczywiście zmian w tym zakresie ciągle jeszcze nie można jeszcze uznać za satysfakcjonujące. Badania pokazują, że trudno zmieniać politykę społeczną wobec dzieci i ich rodzin (opór rządzących wobec zmian w tym zakresie), ale także stosunek społeczeństwa, oraz osób pracujących w placówkach opieki i edukacji wobec potrzeb i możliwości rozwojowych najmłodszych dzieci.

Pani mgr Olga Wysłowska wpisała się w ten aktualny nurt zainteresowań i dociekań badawczych podejmując (jako członkini trzech zespołów badawczych) aktualne i niezwykle potrzebne poznawczo i społeczne zagadnienie wczesnej opieki, wychowania i edukacji. Uczestniczyła w badaniach, które swoim zasięgiem i znaczeniem daleko wykroczyły poza to, co przedstawione zostało do oceny jako praca doktorska.

Na Jej pracę doktorską pt. „*Jakość wczesnej opieki, wychowania i edukacji najmłodszych dzieci – uwarunkowania i implikacje*” składają się cztery spójne pod względem tematycznym publikacje (trzy artykuły w języku angielskim opublikowane w recenzowanych czasopismach naukowych i jedna monografia współautorska w języku polskim) wydane w latach: 2017-2020:

- Wysłowska, O., (2017). *Developmental and educational goals of early childhood education and care – perspective of Warsaw caregivers*. (w) Nauki O Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne, 5(2), 101-115.
- Bove, C., Jensen, B., Wysłowska, O., Iannone, R. L., Mantovani, S., & Karwowska-Struczyk, M. (2018). *How does innovative continuous professional development (CPD)*

operate in the ECEC sector? Insights from a cross analysis of cases in Denmark, Italy and - Poland. (w) *European Journal of Education*, 53(1), 34-45,

- Wysłowska, O., Pacholczyk-Sanfilippo, M., Lubomirska, K., (2020). *Żłobki w wybranych krajach europejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa,

- Wysłowska, O., Slot, P., (2020). *Structural and Process Quality in Early Childhood Education and Care Provisions in Poland and the Netherlands: A Cross-National Study Using Cluster Analysis* (w) *Early Education and Development*.

Są one efektem udziału Doktorantki w trzech projektach badawczych, a mianowicie:

1. Projekcie: *Curriculum and Quality Analysis and Impact Review of European ECEC* zrealizowany w ramach 7 Programu Ramowego Unii Europejskiej zrealizowany został w latach 2014-2016. Wzięli w nim udział naukowcy z Polski, Danii i Włoch. Głównym celem projektu było stworzenie ram dla działania sektora wczesnej edukacji, które uwzględniałyby wyniki najnowszych badań w tym obszarze oraz różnice kulturowe istniejące wśród obywateli różnych krajów europejskich,
2. Projekcie: *Żłobki w wybranych krajach europejskich*, którego realizacja została sfinansowana z dotacji celowej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego na prowadzenie badań przez młodych naukowców w latach 2016, 2017 i 2018. Wzięli w nim udział badacze z Polski, Grecji, Holandii i Portugalii. Głównym celem tego projektu było
3. Projekcie: *How and under what conditions does quality in early education and care matter? A study across four European countries*, zrealizowany przez badaczy reprezentujących: Portugalię, Holandię, Polskę i Finlandię w latach 2016-2019. Celem tego projektu było zbadanie jakości doświadczeń dzieci dwuletnich w różnych formach ich aktywności, oraz w ramach różnych rozwiązań organizacyjnych np. zajęć w małych grupach, zajęć w dużych grupach, zajęć indywidualnych, itp.

Cykl projektów i powstałych w rezultacie publikacji łączą wspólne założenia badawcze, u których podstaw znajduje się przyjęta koncepcja teoretyczna. Pani mgr Olga Wysłowska (pod kierunkiem liderów zespołów z współautorami poszczególnych publikacji) osadziła swoje myślenie naukowe i wynikające z niego dociekania empiryczne na temat wczesnej opieki, wychowania i edukacji w koncepcji nisz ekologicznych Urie Bronfenbrennera. Odnosząc się do modelu czterech systemów, w których funkcjonuje każda jednostka a mianowicie:

mikrosystemu, exosystemu, makrosystemu, chronosystemu, sformułowano cztery problemy badawcze, na które poszukiwano odpowiedzi. I tak:

- w odniesieniu do mikrosystemu podjęty problem badawczy koncentrował się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytania o jakość doświadczeń dzieci w czasie pobytu w placówce;
- w odniesieniu do makrosystemu sformułowany problem badawczy koncentrował się na zbadaniu relacji między kwalifikacjami zawodowymi i stażem pracy wychowawców oraz ich opiniami na temat potrzeb rozwojowych dzieci w czasie pobytu w żłobku;
- w odniesieniu do exo- i makrosystemu Autorka sformułowala problemy dotyczące organizacji doskonalenia zawodowego wychowawców małego dziecka (w gronie pracowników zespołu żłobków oraz we współpracy z przedstawicielami innych organizacji);
- w odniesieniu do mikro i makrosystemu problemy badawcze dotyczyły relacji między jakością doświadczeń dzieci w placówkach z wybranymi cechami strukturalnymi określonymi przepisami prawa, opiniami wychowawców związanymi z tradycją dotyczącą tworzenia środowiska opieki i edukacji najmłodszych dzieci w wybranych krajach europejskich.

Na tym etapie wstępnej oceny przedstawionej dysertacji należy dostrzec konsekwencję zainteresowań badawczych i systematyczność w tworzeniu dzieła. Warto dostrzec, że pani mgr Olga Wysłowska jako członkini międzynarodowych zespołów badawczych musiała wykazać się szeregiem kompetencji niezbędnych dla badacza w tym: kompetencjami merytorycznymi, związanymi z przygotowaniem i organizacją badań, kompetencjami językowymi koniecznymi w procesie porozumiewania się w środowisku międzynarodowym, kompetencjami społecznymi związanymi z realizacją zadań i ich elementów w różnego typu zespołach ludzkich, itp. Analizując materiał wyraźnie dostrzegam, że pani mgr Olga Wysłowska w tych zespołach badawczych funkcjonowała jako równoprawna partnerka, współbadaczka, a nawet liderka wielu elementów działań, jak chociażby organizacja badań i nadzór nad ich realizacją w placówkach na terenie kraju. Niewątpliwa jest też, w moim przekonaniu, wartość zaprezentowanego materiału, jego wysoką jakość potwierdzono pomyślnie zakończonym procesem recenzowania na poziomie wydawniczym każdego z przedstawionych tekstów.

Przejdę zatem do analizy poszczególnych elementów pracy doktorskiej:

Pierwszy tekst pt. *Developmental and educational goals of early childhood education and care – perspective of Warsaw caregivers* opublikowany został w 2017 r. w czasopiśmie pt. *Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne*, nr 5(2) na stronach 101-115, jest tekstem autorskim Doktorantki. Zaprezentowała w nim wyniki badań dotyczące przekonań opiekunów żłobków z rejonu Warszawy na temat wspierania rozwoju dzieci najmłodszych. Autorka sformułowała trzy problemy badawcze dotyczące: celów rozwoju najmłodszych dzieci (w sferze poznawczej, społecznej, emocjonalnej, fizycznej i osobowościowej) w przekonaniach opiekunów żłobków w zależności od ich wykształcenia, doświadczenia zawodowego, doświadczenia związanego z „przynależeniem” placówki do sektora zdrowia i sektora polityki społecznej. W badaniu internetowym uczestniczyło 449 osób (co stanowi 46% wszystkich opiekunów zatrudnionych w instytucjach opieki nad dzieckiem do lat trzech na terenie Warszawy).

W części wprowadzającej tekstu zwróciła uwagę na kluczową rolę pierwszych czterech lat życia jednostki i rolę wczesnej opieki i edukacji. Następnie wyjaśnia (w świetle wybranych ujęć i badań) pojęcie przekonań nauczycieli, oraz eksploruje pojęcie rozwoju zawodowego nauczycieli małych dzieci. W dalszej kolejności przedstawia wczesną opiekę i edukację w kontekście koncepcji nisz ekologicznych Urie Bronfenbrennera. W dalszej części prezentuje specyfikę polskiego systemu opieki i edukacji dziecka, który tworzą instytucje podległe Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (wcześniej instytucje te podlegały Ministerstwu Zdrowia). Podkreśla, że zmiana ta miała ogromny wpływ na specyfikę zadań instytucji opieki nad dzieckiem do lat trzech z zadań medycznych na zadania związane z opieką, wychowaniem oraz edukacją najmłodszych. Ta zmiana, jak słusznie zaznacza pani mgr Olga Wysłowska przyczyniła się do „spojrzenia” na instytucje dla dzieci do lat trzech nie tylko jako instytucje opiekuńcze, ale centra edukacji dla dzieci w okresie wczesnego dzieciństwa.

W części artykułu odnoszącej się do badań, mgr Olga Wysłowska prezentuje założenia badawcze, przedstawia strategię prowadzenia badań, zbierania danych (była to kilkustopniowa procedura spotkań z dyrektorami i wychowawcami w placówkach) i sposób analizy zgromadzonego materiału badawczego.

W części końcowej zaprezentowała rezultaty weryfikacji, w których zawarto informacje na temat celów rozwojowych dzieci w okresie wczesnego dzieciństwa w percepcji opiekunów

żłobków. Z badań wynika, że rozwój fizyczny, społeczny emocjonalny i osobowościowy należą do najbardziej istotnych obszarów dla nauczycieli (nauczycielek) pracujących w żłobkach. Najniżej usytuowano rozwój poznawczy. Opiekunowie z wyższym poziomem wykształcenia są skłonni wyżej klasyfikować poszczególne oceniane elementy, w porównaniu z opiekunami z wykształceniem niższym. To interesujący i ważny wniosek- wskazujący na to, że wykształcenie opiekunów żłobków może być zmienną determinującą relację edukacyjną opiekun-male dziecko. Interesujące rezultaty uzyskała Autorka analizując staż badanych i ich przekonania. Z badań wynika że osoby zatrudnione po zmianie formalnej (przeniesienie instytucji opieki nad dzieckiem do lat trzech pod kuratelę Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej) wyżej sytuują wszystkie cele rozwojowe, w porównaniu z opiekunami zatrudnionymi dłużej. Generalnie jednak, co jest istotnym dla teorii i praktyki edukacyjnej wnioskiem z badań, znaczenie rozwoju poznawczego w tym etapie życia, przez profesjonalistów ocenione zostało najniżej. Ten fakt całą pewnością skłania do refleksji i powinien, o czym jestem przekonana, inspirować do poszukiwania rozwiązań. Wyniki badań prowadzą panią mgr Olgę Wysłowską do sformułowania następujących wniosków:

- pewne przekonania praktyków mogą być po prostu niekorzystne w procesie wspierania rozwoju małych dzieci,
- widoczny jest niedostatek rozwiązań i „osamotnienie” opiekunów, którzy powielają pewien stereotyp w myśleniu o dziecku i kreowaniu jego przestrzeni edukacyjnej.
- widoczny jest brak systemowego wsparcia opiekunów w procesie zmiany podejścia edukacyjnego.

Doktorantka sformułowała zatem następujące rekomendacje dla praktyki edukacyjnej:

- W procesie kształcenia/doskonalenia zawodowego wychowawców należy uwzględniać i zwracać szczególną uwagę na zagadnienia o charakterze teoretycznym i praktycznym dotyczące rozwoju poznawczego dzieci do lat trzech.
- Wprowadzaniu zmian legislacyjnych dotyczących pracy pedagogicznej powinny towarzyszyć działania wspierające ich implementację np. w ramach doskonalenia zawodowego.
- Wszyscy wychowawcy niezależnie od poziomu wykształcenia i stażu pracy powinni mieć możliwość i być wspierani w refleksji nad celami pracy pedagogicznej.

Drugi tekst składający się na przedstawioną do oceny pracę doktorską nosi tytuł *"How does innovative continuous professional development (CPD) operate in the ECEC sector? Insights from a cross analysis of cases in Denmark, Italy and - Poland"* (2018), (w) European Journal of Education, nr 53(1), s. 34-45 (współautorki: Bove, C., Jensen, B., Iannone, R. L., Mantovani, S., & Karwowska -Struczyk, M.), Pani mgr Olga Wysłowska jako współautorka materiału brała udział w:

- zgromadzeniu danych za pomocą protokołów i kwestionariusz wywiadów,
- tłumaczeniu materiałów do wywiadów z języka angielskiego na polski,
- pełniła nadzór nad realizacją badań w polskich placówkach,
- opracowaniu wyników badań pozyskanych w placówkach z terenu Polski,
- opracowaniu części publikacji odnoszącej się do badań zrealizowanych w Polsce.

Można zatem stwierdzić, że Jej udział w przygotowaniu, realizacji badań, opracowaniu wyników i ich prezentacji w formie artykułu był znaczący. Przejdę zatem do krótkiego omówienia treści publikacji.

W tekście podjęto udaną moim zdaniem próbę prezentacji trzech innowacji (trzy studia) w zakresie doskonalenia zawodowego opiekunów żłobków w: Danii (program VIDA na przykładzie placówek z czterech gmin), Włoszech (placówki w Reggio Emilia i Mediolanie) i Polsce (żłobki z terenu Łodzi) (w świetle założeń koncepcji innowacyjnego rozwoju zawodowego (Continuous Professional Development - CPD) na podstawie wybranych dobrych praktyk funkcjonujących w tych krajach. W każdym przypadku połączono różne sposoby pozyskiwania danych jakościowych (wywiady, grupy fokusowe, obserwacje wideo) i ilościowych (kwestionariusze ankiet). Analiza danych została przeprowadzona przez zespół badawczy reprezentujący dany kraj niezależnie.

Analizy indywidualnych rozwiązań uzupełnia analiza porównawcza, której interesującym aspektem jest poszukiwanie podobieństw w ramach trzech rozwiązań, które odnoszą się do:

- społecznego wymiaru innowacji,
- korzyści z dynamicznych procesów poszukiwania i łączenia teorii z praktyką edukacyjną,

- inicjatorów i koordynatorów działań innowacyjnych
- rezultatów ich trwałości.

Artykuł kończą wnioski, wśród których wyeksponowana została kwestia: „potrzeby rozważenia innowacji w doskonaleniu zawodowym jako koncepcji wrażliwej kontekstowo, która wymaga właściwej równowagi między lokalnymi praktykami, tradycjami, wartościami i celami, a także szerszej perspektywy społecznej”. Autorki w sformułowanych wnioskach wskazują, iż:

- społeczny wymiar innowacji wzmacnia doskonalenie zawodowe;
- procesy uczenia się, które łączą teorię i praktykę mają charakter dynamizujący zmiany,
- inicjatywy oddolne zwiększają innowacyjność;
- liderzy zmiany mają kluczowe znaczenie dla współtworzenia, wdrażania oraz przyszłości innowacji.

We wnioskach końcowych wskazano też potencjał wypracowanych w trzech krajach rozwiązań służących opiece i wczesnej edukacji dzieci. Do takich zasobów zaliczono:

- doskonalenie całej organizacji- przykład duński,
- doskonalenie w obrębie danego miasta- przykład włoski,
- rozwiązania wypracowane lokalnie rozprzestrzeniają się na instytucje poza danym obszarem wpływając na jakość opieki i edukacji w całym kraju- przypadek polski.

Rekomendacje dla praktyki edukacyjnej, które wynikają z tych badań pani mgr Olga Wysłowska sformułował na s. 11 przedłożonego do oceny materiału. Brzmiały one następująco:

- W działaniach z zakresu doskonalenia zawodowego należy uwzględniać udział ekspertów różnych dziedzin spoza struktur organizacji, w której działa placówka np. akademików.
- Doskonalenie zawodowe powinno w sposób bezpośredni odnosić się do codziennych doświadczeń wychowawców w pracy z dziećmi i jednocześnie uwzględniać uznane założenia teoretyczne i wyniki badań empirycznych.
- W koncepcji pracy placówki powinien być uwzględniony proces rozwoju zawodowego.

Tekst trzeci wchodzący w skład pracy doktorskiej stanowi monografia współautorska pt. *Żłobki w wybranych krajach europejskich*, którego współautorkami oprócz pani mgr Olgi Wysłowskiej są: Pacholeczyk-Sanfilippo, M., Lubomirska, K. Wydana została przez Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 2020 r.

Pani mgr Olga Wysłowska w ramach prac nad zgromadzeniem, opracowaniem i wydaniem tego materiału była zaangażowana w:

- przygotowanie wniosków o dofinansowanie realizacji badań zaprezentowanych w publikacji,
- sformułowanie projektu badania,
- współpracę z zagranicznymi badaczkami w zakresie przygotowania niezbędnej dokumentacji, dobór próby, konsultację rozdziałów poświęconych polskim placówkom dla dzieci najmłodszych,
- analizę zebranych materiałów badawczych z wykorzystaniem programu Atlas Ti,
- przygotowała rozdział pierwszy (z wyłączeniem wprowadzenia), drugi, trzeci, czwarty, piąty oraz szósty (współautorki konsultowały kolejne wersje tekstu).

Ponadto: wspólnie z panią Martą Pacholeczyk-Sanfilippo odpowiadała za realizację badań, transkrypcję nagrań audio, przygotowanie sprawozdań z realizacji obserwacji, oraz dokumentacji zdjęciowej.

Wspólnie z paniami: Krystyną Lubomirską i Martą Pacholeczyk-Sanfilippo, przygotowała:

- listę pytań do wywiadu z profesjonalistami,
- przygotowała wprowadzenie do monografii.

Na podstawie tych informacji, mogę stwierdzić dużą aktywność i zaangażowania pani mgr Olgi Wysłowskiej w przygotowanie, realizację badań, ich opracowanie i przygotowanie monografii do druku.

Monografia składa się z przedmowy, wprowadzenia- w treści rozdziału pierwszego, czterech rozdziałów poświęconych rozwiązaniom w zakresie wczesnej opieki i edukacji w Grecji,

Holandii, Polsce i Portugalii, rozdziału poświęconego porównaniu placówek funkcjonujących w czterech krajów poddanych analizie. Całość uzupełnia bibliografia, aneks i spis fotografii.

W przedmowie Autorki przedstawily argumenty, które sklonily je do podjecia tematyki. Są to:

- zmiany związane z Ustawą o opiece nad dziećmi do trzeciego roku życia, która zmienila zasady funkcjonowania placówek dla najmłodszych dzieci,
- własne doświadczenia i wyzwania związane z przygotowaniem osób podejmujących zadania związane z opieką nad dziećmi do lat trzech,
- współpraca w międzynarodowym projekcie badawczym z udziałem naukowców z 11 krajów.

Odniosę się zatem do treści samej monografii, której współautorką jest Doktorantka.

Praca pt. „*Żłobki w wybranych krajach europejskich*” to wartościowe opracowanie wyników badań nad studiami przypadków ukazujące rozwiązania związane z opieką i edukacją dla dzieci najmłodszych w czterech wybranych krajach europejskich. Zaletą materiału jest fakt, że w obszarze zainteresowań badaczek znalazły się rozwiązania mniej znane w naszym kraju (z powodzeniem realizowane w Grecji czy Portugalii), prezentuje też rodzime dobre praktyki i rozwiązania. Monografia ma dużą wartość poznawczą zarówno dla teoretyków, jak i praktyków edukacji raz studentów kierunków pedagogicznych i psychologicznych.

W treści wprowadzenia Autorki sformułowały pytania na które poszukiwały odpowiedzi w trakcie badań. Jak, zaznaczyły w treści wprowadzenia, ramy ich teoretycznego ich myślenia na temat wczesnej opieki i edukacji wyznaczyły aktualne i ważne koncepcje: Jeana Piageta, Lwa Wygotskiego, Urie Bronfenbrennera, Johna Bowlby'ego, a także twórców koncepcji pedagogicznych: Marii Montessori, Friedricha Froebła, Rudolfa Steinera, Lorista Malaguzziego. Następnie, w dalszej części monografii, podniosły zagadnienie jakości pracy placówek wczesnej opieki i edukacji w Grecji, Holandii, Portugalii i Polsce. W kolejności przeszły do prezentacji organizacji badań własnych zapoczątkowanych w 2016 roku, założeń metodologicznych zrealizowanych badań (problem badawczy, cel o charakterze opisowym, dobór próby do badań, metoda, techniki i narzędzia badawcze, sposób analizy danych). W treści rozdziału pierwszego Autorki wyjaśniły też pojęcia, którymi się posługują w treści monografii: rodzaje placówek, profesjonalistów, zajęcia z udziałem dzieci. Szczególnie cenne i

godne rozpowszechnienie wydaje mi się pojęcie- profesjonalista/profesjonaliści na określenie osoby/osób (wychowawców/opiekunów i asystentów/pomocy) pracujących w instytucjach opieki nad dzieckiem do lat trzech.

Treści zaprezentowane w rozdziałach 2-5 koncentrują się wokół zagadnień związanych ze specyfiką funkcjonowania instytucji opieki i edukacji dla najmłodszych, kwalifikacjami i doskonaleniem zawodowym kadry, charakterystyki wizytowanych placówek. Placówki w poszczególnych krajach opisywane są według jednego schematu, co umożliwia dostrzeżenie podobieństw i różnic między praktykami edukacyjnymi w czterech krajach. Interesująca jest też analiza porównawcza rozwiązań opiekuńczych, wychowawczych i edukacyjnych na przykładzie wizytowanych placówek zaprezentowana w treści ostatniego rozdziału. Całość opracowania zamykają uwagi końcowe. Ich dopełnieniem są rekomendacje sformułowane przez mgr Olę Wysłowską. Brzmiały one następująco:

- Wartości będące podstawą kształtowania praktyk pedagogicznych w placówce powinny być spisane, znane rodzicom i kadrze oraz respektowane przez wszystkich uczestników sektora,
- Kadra placówki powinna mieć możliwość realizacji celów pracy pedagogicznej uwzględniając wartości i tradycje leżące u podstaw jej funkcjonowania.
- Działania podejmowane przez placówkę powinny uwzględniać specyfikę potrzeb oraz zasoby lokalnej społeczności, w której funkcjonuje.

Ostatni tekst składający się na pracę doktorską nosi tytuł pt. *Structural and Process Quality in Early Childhood Education and Care Provisions in Poland and the Netherlands: A Cross-National Study Using Cluster Analysis* (w) *Early Education and Development* (2020), autorki: Wysłowska, O., Slot, P.

Ma standardową strukturę: streszczenie, wprowadzenie, rozwinięcie, w którym zaprezentowano wyniki badań, oraz wnioski i bibliografię. Udział pani mgr Olgi Wysłowskiej w pracach związanych z przygotowaniem tego artykułu wiązał się z:

- przygotowaniem badań: doborem próby badawczej, gromadzeniem danych i ich opracowaniem,

- tłumaczeniem pytań zawartych w kwestionariuszu z języka angielskiego na polski i odpowiedzi z polskiego na angielski,
- nadzorem nad prowadzeniem badań i gromadzeniem danych w Polsce,
- kodowaniem danych,
- analizą danych polskich i holenderskich,
- przygotowaniem tekstu maszynopisu.

Również w tym przypadku należy dostrzec i docenić zaangażowanie i wkład Doktorantki w przygotowanie, realizację badań i opracowanie wyników i przygotowanie tekstu.

W artykule podjęto ważny w dyskursie nad wczesną edukacją wątek jakości struktury (m.in. cech konstrukcyjnych sali, liczby dzieci w grupie, liczby dzieci przypadających na jednego opiekuna/opiekunkę, itp.) i jakości procesu edukacyjnego (treść interakcji, doświadczenia dzieci w relacjach z rówieśnikami i opiekunami, wsparcie udzielane dziecku przez opiekunów) w polskim i holenderskim systemie opieki i wczesnej edukacji. W pierwszej części artykułu Autorki prezentują szereg istotnych wyników badań dowodzących znaczenia dobrze zorganizowanej struktury i procesu opieki i edukacji zapewniających dzieciom korzystne dla ich rozwoju doświadczenia (w różnych obszarach rozwoju poznawczego, społecznego, emocjonalnego, itp.). Na tym tle prezentują specyfikę polskiego i holenderskiego systemu wczesnej opieki i edukacji pokazując podobieństwa różnice w obowiązujących rozwiązaniach w każdym kraju.

Niewątpliwie interesujący był zamysł badawczy i sposób gromadzenia materiału (szczegółowo opisane w treści artykułu). W celu przeprowadzenia badań Autorki wykorzystywały wspólne narzędzie badawcze *Classroom Assessment Scoring System [CLASS] Toddler* autorstwa Pauline Slot (oceniało: wsparcie emocjonalne i behawioralne oraz wsparcie na rzecz uczenia się). Ponadto materiał gromadzony był w formie 2-4 godzinnych nagrań wideo. W badaniu wzięło udział 56 grup dzieci dwu-trzyletnich (po 28 grup z każdego kraju). Każda grupa dzieci była odwiedzana przez badających (badacza i asystenta/asystentów) dwukrotnie na przestrzeni trzech tygodni. Nagrywano typowe aktywności jak: spożywanie posiłków, czynności samoobsługowe, zabawy swobodne, aktywności zorganizowane przez nauczycieli/opiekunów, itp. Dodatkowo nauczycielki odpowiadały na pytania zawarte w kwestionariuszach, zaś osoby prowadzące badania w

trakcie trwania nagrań sporządzały notatki w celu uchwycenia faktów, które mogły nie zostać uchwyczone przez kamerę. W materiale szczegółowo opisano procedurę analizy zgromadzonego materiału badawczego, która została zrealizowana w trzech etapach od wstępnej analizy do szczegółowej analizy statystycznej.

W ostatniej części materiału zaprezentowano wyniki badań, w którym wyeksponowano różnice w zakresie organizowania jakości procesu wczesnej opieki i edukacji. Z badań wynika, iż nauczyciele w Polsce koncentrują się głównie na wspieraniu sfery społecznej i emocjonalnej dzieci, zaś nauczyciele w Holandii- na rozwoju poznawczym. Wyniki dotyczące wspierania procesu poznawczego dzieci w Polsce wskazują na konieczność objęcia troską tego obszaru, o czym mgr Olga Wysłowska pisała w treści pierwszego artykułu zgłoszonego do oceny jako element osiągnięcia naukowego. Warto podkreślić, że autorki uchwyciły też różnice między preferowanymi przez nauczycieli formami aktywności dzieci. W Polsce dominującą formą aktywności wspieraną przez nauczycieli była zabawa, następnie aktywność językowa, samoobsługa. Zaś nauczyciele w Holandii najczęściej wspierali aktywność językową dzieci samoregulację a następnie aktywność zabawową. W obu krajach zajęcia matematyczne, przyrodnicze oraz wspierające funkcje związane z opanowaniem sprawności pisania realizowane były rzadziej. Uzyskane wyniki poddano procesowi kategoryzacji, w wyniku którego utworzono następujące kategorie (profile):

- Wysoki pozytywny klimat i wsparcie procesu edukacji. Do tej kategorii zakwalifikowano 22 badane grupy (39%),
- Ogólnie niska jakość w odniesieniu do klimatu i wsparcia procesu edukacyjnego. W tej kategorii znalazło się 19 grup (34%),
- Wysokie wsparcie emocjonalne i niskie wsparcie edukacyjne. Do tej kategorii przypisano 15 grup (27%).

Całość kończą wnioski wskazujące na podobieństwa i różnice w polskim i holenderskim systemie opieki i edukacji.

Z badań zaprezentowanych w tym artykule doktorantka sformułowała następujące rekomendacje:

- Dzieci w czasie pobytu w placówce powinny mieć możliwość udziału w różnorodnych zajęciach, które są dostępne ze zbliżoną częstotliwością.

- Wskazane jest określenie limitu dzieci w grupie i ograniczenie liczby dzieci pod opieką jednego wychowawcy.

- Istotne jest wspieranie wychowawców w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi poznawczemu dzieci i to powinno być priorytetem w ich doskonaleniu zawodowym.

Konkluzja

Podsumowując analizę dokonań pani mgr Olgi Wysłowskiej w formie trzech artykułów i monografii współautorskiej, które składają się na Jej pracę doktorską należy podkreślić:

- bardzo dobrą orientację Doktorantki w dostępnych wynikach badań, literaturze zagadnienia o zasięgu lokalnym i międzynarodowym,

- podjęcie przez Doktorantkę w zespołach badawczych aktualnej (ciągle jeszcze mało eksplorowanej) problematyki, ważnej z perspektywy naukowej, aplikacyjnej i społecznej, itp.)

- dużą wartość projektów, ich międzynarodowy zasięg, oryginalność zastosowanym narzędzi gromadzenia materiału, ich opracowania, itp. w których brała udział jako członkini zespołów badawczych, a które stanowiły podstawę przygotowania publikacji składających się na pracę doktorską,

-widoczne zaangażowanie Doktorantki w przygotowanie i realizację kolejnych etapów badań oraz analizę i opracowanie ich wyników,

-niewątpliwe znaczenie wyników badań dla teorii i praktyki edukacyjnej,

-przygotowanie (autorstwo i współautorstwo) wartościowych dla teorii i praktyki edukacyjnej artykułów i monografii.

- umiejętność formułowania wniosków, rekomendacji dla teorii i praktyki edukacyjnej.

W konkluzji końcowej z pełnym przekonaniem stwierdzam, że przedstawiony do recenzji spójny tematycznie cykl publikacji autorstwa pani mgr Olgi Wysłowskiej pt. „Jakość wczesnej opieki, wychowania i edukacji najmłodszych dzieci – uwarunkowania i implikacje” przygotowany na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego

pod opieką naukową pani prof. dr hab. Małgorzaty Karwowskiej-Struczyk i promotora pomocniczego, prof. Pauline Slot, spełnia wszystkie warunki stawiane rozprawie doktorskiej określone w par. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o tytule naukowym i stopniach naukowych (Dz. U. nr 65; poz. 595 z późn. zm.). W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgr Olgi Wysłowskiej do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Kinga Kunzok

Poznań, 13.05.2020.